

دانشکده کشاورزی
گروه اقتصاد کشاورزی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته مهندسی اقتصاد کشاورزی

عنوان

تحلیل عوامل مؤثر بر بهبود وصول مطالبات بانک کشاورزی در شهرستان مراغه

استاد راهنما

دکتر محمد قهرمانزاده

استادان مشاور

دکتر حسین راحلی و دکتر اسماعیل پیش‌بهار

پژوهشگر

رویا فردوسی

بهمن ۱۳۹۰

به پاس تعبیر عظیم و انسانی شان از کلمه ایثار و از خودگذشتگان

به پاس عاطفه سرشار و گرمای امید بخش وجودشان که در این سردترین روزگار ان بهترین پشتیبان است

به پاس قلب های بزرگشان که فریاد رس است و سرگردانی و ترس در پناهشان به شجاعت می گراید

و به پاس محبت های بی دریغشان که هرگز فروکش نمی کند

این مجموعه را به پدر و مادر عزیزم تقدیم می کنم

الهی به حرمت آن نام که تو خوانی و به حرمت آن صفت که تو چنانی، دریاب که می توانی.

حمد و سپاس بیکران به درگاه ایزدمنان که انسان را حکمت آموخت و قدرت تفکر بخشید تا بتواند در پدیده های عالم هستی تأمل کند و راه بهتر زیستن را بیاموزد.

بر خود لازم می دانم تا از استاد راهنمای فرزانه و ارجمند جناب آقای دکتر محمد قهرمان زاده که در تمام مراحل این پژوهش، همواره با روی گشاده پذیرای من بوده و در حل مشکلات هدایت می فرمودند، نهایت تقدیر را به عمل آورم. از اساتید مشاور، جناب آقای دکتر اسماعیل پیش بهار و جناب آقای دکتر حسین راحلی که در طول اجرای پایان نامه مرا یاری دادند صمیمانه سپاسگزارم. همچنین از داور محترم پایان نامه جناب آقای دکتر باب اله حیاتی که زحمت بازخوانی این پایان نامه را متقبل شدند قدر دانی می نمایم. از سایر اساتید بزرگوار گروه اقتصاد کشاورزی که از محضر علم و ادب ایشان بهره برده ام، کمال تشکر را دارم. از دوستان مهربانم به پاس یاریهایشان صمیمانه سپاسگزارم. با سپاس فراوان از خواهران و برادر بسیار عزیزم که در تمام طول تحصیل یاریم نمودند و مشوق راه دانشم بودند. و سپاس بیکران بر مهدی و همراهی و همگامی پدر و مادر دلسوز و مهربانم که سجده های ایشان گل محبت را در وجودم پروراندند و دعای خیرشان بدرقه می راهم بود.

رویا فردوسی

نام خانوادگی دانشجو: فردوسی	نام: رویا
عنوان پایان نامه: شناسایی عوامل مؤثر بر بهبود وصول مطالبات بانک کشاورزی شهرستان مراغه	
استاد راهنما: دکتر محمد قهرمان زاده	
استادان مشاور: دکتر حسین راحلی - دکتر اسماعیل پیش بهار	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: مهندسی کشاورزی
دانشگاه: دانشگاه تبریز	تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۹۰/۱۱/۲۰
دانشکده: کشاورزی	تعداد صفحه: ۱۰۳
کلید واژه: بانک کشاورزی، لاجیت چندگانه، مراغه، وصول مطالبات.	
<p style="text-align: center;">چکیده</p> <p>هدف اساسی بانک کشاورزی تأمین سرمایه مورد نیاز برای توسعه و تداوم بخش کشاورزی می باشد. جهت تحقق این هدف، منابع مالی مورد نیاز بانک به طور عمده از محل بازپرداخت تسهیلات پرداخت شده تجهیز می گردد. با این وجود عملکرد بانک کشاورزی شعبه مراغه در طی سال های ۸۷-۱۳۸۳ در زمینه وصول مطالبات نشان می دهد که نرخ عدم وصول مطالبات در این شعبه بسیار قابل توجه است. هدف از مطالعه حاضر شناسایی عوامل مؤثر بر عدم وصول مطالبات بانک کشاورزی شعبه مراغه می باشد تا با در نظر گرفتن این عوامل و حساسیت بیشتر روی آن ها بتوان وصول مطالبات را بهبود بخشید برای این منظور مطالبات به صورت چهار حالت وصول به موقع، سررسید گذشته، معوقه و مشکوک الوصول طبقه بندی شدند و اطلاعات مورد نیاز از طریق بررسی پرونده های وام گیرندگان برای هر گروه، از شعبه گردآوری شده است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و با استفاده از روش نمونه گیری طبقه ای متناسب مشخص شد و اطلاعات مربوط به ۷۷۹ فقره تسهیلات پرداخت شده به اشخاص حقیقی توسط بانک کشاورزی شعبه مراغه جمع آوری گردیده است. جهت دستیابی به هدف مطالعه از الگوی لاجیت چندگانه اسمی بهره گرفته شده است. نتایج تحلیل های توصیفی نشان داد که از ۷۷۹ فقره تسهیلات، ۴۷۷ فقره که معادل ۶۱/۲ درصد کل تسهیلات اعطا شده می باشد، به موقع وصول شده اند و ۳۰۲ فقره از تسهیلات دارای قصور در بازپرداخت تسهیلات بوده اند که از این تعداد ۱۷ درصد آن ها مطالبات مشکوک-الوصول، ۱۴/۸ درصد مطالبات معوقه و ۷ درصد مطالبات سررسید گذشته می باشند. نتایج به دست آمده از برآورد الگوی لاجیت چندگانه اسمی و انجام آزمون راستنمایی و والد نشان می دهند که امکان ترکیب گروه های وصول مطالبات وجود ندارد. همچنین نتایج آزمون هاسمن حکایت از این امر دارد که چهار گروه وصول مطالبات مستقل از هم می باشند. نتایج حاصل از برآورد الگوی لاجیت چندگانه اسمی نشان می دهد که متغیرهای مبلغ وام پرداختی، فاصله اقساط، تعداد اقساط، نوع تضمین، تمدید، فعالیت باغداری، زراعت، خدمات و نوع تسهیلات از لحاظ آماری معنی دار می باشند که در این میان متغیرهای مبلغ وام پرداختی و تمدید دارای اثر منفی بر بهبود وصول مطالبات بوده و مابقی متغیرها اثر مثبت بر بهبود وصول مطالبات دارند. در نهایت اثرات نهایی و کشش برای تک تک متغیرها به تفکیک هر یک از گروه های وصول مطالبات محاسبه گردید. با توجه به اثر منفی تمدید تسهیلات در بازپرداخت به موقع تسهیلات توسط وام گیرندگان، توصیه می گردد تا حد امکان از تمدید نمودن تسهیلات خودداری نمایند. همچنین افزایش فاصله اقساط باعث بهبود وصول مطالبات شده است بنابراین بهتر است که فاصله مناسبی برای بازپرداخت اقساط از سوی بانک اعمال گردد تا وام گیرندگان زمان کافی برای تأمین بودجه برای بازپرداخت اقساط خود داشته باشند. وجود ضامن معتبر وصول به موقع مطالبات را افزایش می دهد. لذا پیشنهاد می گردد برای کلیدهی تسهیلات پرداختی معرفی ضامن معتبر از متقاضی تسهیلات طلب شود. از این رو تدوین یک نظام اعتبارسنجی برای بانک در جهت کاهش ریسک اعتباری و افزایش عملکرد وصول مطالبات یک ضرورت و در عین حال یک گام مؤثر در این راستا می باشد.</p>	

فصل اول: کلیات تحقیق

۲ ۱-۱- مقدمه
۴ ۲-۱- بیان مسئله و ضرورت تحقیق
۱۰ ۳-۱- اهداف تحقیق
۱۰ ۴-۱- فرضیه‌های تحقیق
۱۰ ۵-۱- سازماندهی تحقیق

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۱۲ ۱-۲- مقدمه
۱۲ ۲-۲- مبانی نظری
۱۶ ۳-۲- پیشینه تحقیق
۱۶ ۱-۳-۲- مطالعات خارج از کشور
۲۱ ۲-۳-۲- مطالعات داخل کشور

فصل سوم: مواد و روش‌ها

۲۵ ۱-۳- مقدمه
۲۵ ۲-۳- مدل‌های رگرسیونی با متغیرهای گسسته
۲۵ ۳-۳- مدل رگرسیونی با پاسخ دوتایی
۲۸ ۴-۳- مدل رگرسیونی با پاسخ چندگانه
۲۹ ۵-۳- مدل لاجیت چندگانه
۳۱ ۱-۵-۳- مدل لاجیت چندگانه با استفاده از تابع احتمال
۳۳ ۲-۵-۳- مدل لاجیت چندگانه به صورت نسبت احتمالات

فهرست مطالب

عنوان	ب
مدل لاجیت چندگانه با استفاده از تابع مطلوبیت	۳-۵-۳- ۳۴
تخمین مدل لاجیت چندگانه	۳-۵-۴- ۳۷
آزمون‌های معنی‌داری	۳-۵-۵- ۳۸
الف- آزمون نسبت راستنمایی	۳۹
ب- آزمون والد	۴۰
ج- آزمون لاگرانژ	۴۱
آزمون ترکیب دو گروه	۳-۵-۶- ۴۱
نسبت احتمال نسبی (RRR)	۳-۵-۷- ۴۲
اثرات نهایی متغیرهای توضیحی	۳-۵-۸- ۴۴
نسبت مزیت و استقلال گزینه‌های نامرتب	۳-۵-۹- ۴۵
معیار خوبی برازش	۳-۵-۱۰- ۴۸
کشش	۳-۵-۱۱- ۵۰
مدل‌های مرتبط	۳-۶- ۵۱
الف- لاجیت شرطی	۵۱
ب- لاجیت متداخل	۵۱
ج- پروبیت چندگانه	۵۲
مدل یکنواخت یا کلیشه‌ای	۵۳
مدل برای داده‌های ترتیبی	۵۳
۷-۳ الگوی تجربی تحقیق	۵۴
۸-۳ آمار و اطلاعات مورد نیاز	۵۷

فصل چهارم: نتایج و بحث

۶۱ ۱-۴- مقدمه
۶۱ ۲-۴- نتایج آمار توصیفی اطلاعات مورد استفاده
۶۲ ۱-۲-۴- متغیرهای مورد بررسی
۶۳ ۱-۱-۲-۴- متغیرهای کمی
۶۶ ۲-۱-۲-۴- متغیرهای کیفی
۶۹ ۳-۴- نتایج برآورد لاجیت چندگانه
۷۳ ۴-۴- نتایج آزمون ترکیب برخی از گروه‌های وصول مطالبات
۷۴ ۵-۴- نتایج آزمون استقلال گزینه‌های نامرتب (IIA) هاسمن
۷۸ ۶-۴- نتایج نسبت احتمال نسبی (RRR)
۷۹ الف- مطالبات مشکوک‌الوصول نسبت به وصول به موقع
۸۰ ب- مطالبات معوقه نسبت به وصول به موقع
۸۰ ج- مطالبات سررسید گذشته نسبت به وصول به موقع
۸۱ ۷-۴- نتایج اندازه‌گیری اثرات نهایی متغیرهای توضیحی
۹۲ ۸-۴- کشش‌ها

فصل پنجم: جمع‌بندی و پیشنهادها

۹۶ ۱-۵- جمع‌بندی
۱۰۱ ۲-۵- پیشنهادها

فهرست منابع مورد استفاده

۱۰۴ منابع فارسی
۱۰۶ منابع لاتین

الف) جدول‌ها

۹	جدول ۱-۱- عملکرد بانک کشاورزی شعبه مراغه در وصول مطالبات.....
۵۷	جدول ۱-۳- معرفی متغیرهای مورد مطالعه.....
۵۹	جدول ۲-۳- اندازه نمونه مورد بررسی.....
۶۱	جدول ۱-۴- وضعیت وصول مطالبات بانک کشاورزی شعبه مراغه طی سال‌های ۱۳۸۳-۸۷.....
۶۴	جدول ۲-۴- خصوصیات آماری متغیرهای کمی مورد نظر در بین چهار گروه وصول مطالبات در طی سال‌های ۱۳۸۳-۸۷.....
۶۱	جدول ۳-۴- خصوصیات آماری متغیرهای کمی مورد مطالعه در طی سال‌های ۱۳۸۳-۸۷.....
۶۷	جدول ۴-۴- خصوصیات آماری متغیرهای کیفی برای کل تسهیلات پرداختی بانک کشاورزی طی سال‌های ۱۳۸۳-۸۷.....
۶۸	جدول ۵-۴- خصوصیات آماری متغیرهای کیفی در چهار گروه وصول مطالبات بانک کشاورزی طی سال‌های ۱۳۸۳-۸۷.....
۷۰	جدول ۶-۴- نتایج توزیع فراوانی وضعیت وصول مطالبات بانک کشاورزی طی سال‌های ۱۳۸۳-۸۷.....
۷۱	جدول ۷-۴- نتایج آزمون نسبت راستنمایی و والد.....
۷۲	جدول ۸-۴- نتایج حاصل از تخمین مدل لاجیت چندگانه.....
۷۳	جدول ۹-۴- معیارهای خوبی برازش.....
۷۴	جدول ۱۰-۴- نتایج آزمون‌های نسبت راستنمایی و والد برای ترکیب گروه‌های وصول مطالبات.....
۷۴	جدول ۱۱-۴- نتایج حاصل از آزمون هاسمن برای فرض (IIA).....
۷۶	جدول ۱۲-۴- نتایج آزمون نسبت راستنمایی و والد.....
۸۲	جدول ۱۳-۴- اثرات نهایی متغیرهای توضیحی در هر گروه وصول مطالبات.....

۸۷	جدول ۴-۱۴- عامل تغییر در نسبت احتمال گروه‌ها برای متغیر توضیحی مبلغ وام.....
۸۷	جدول ۴-۱۵- عامل تغییر در نسبت احتمال گروه‌ها برای متغیر توضیحی فاصله اقساط.....
۸۷	جدول ۴-۱۶- عامل تغییر در نسبت احتمال گروه‌ها برای متغیر توضیحی تعداد اقساط.....
۸۸	جدول ۴-۱۷- عامل تغییر در نسبت احتمال گروه‌ها برای متغیر توضیحی نوع تضمین.....
۸۸	جدول ۴-۱۸- عامل تغییر در نسبت احتمال گروه‌ها برای متغیر توضیحی تمدید.....
۸۸	جدول ۴-۱۹- عامل تغییر در نسبت احتمال گروه‌ها برای متغیر توضیحی باغداری.....
۸۸	جدول ۴-۲۰- عامل تغییر در نسبت احتمال گروه‌ها برای متغیر توضیحی خدمات.....
۸۸	جدول ۴-۲۱- عامل تغییر در نسبت احتمال گروه‌ها برای متغیر توضیحی زراعت.....
۸۹	جدول ۴-۲۲- عامل تغییر در نسبت احتمال گروه‌ها برای متغیر توضیحی نوع تسهیلات.....
۹۳	جدول ۴-۲۳- کشش متغیرهای توضیحی در هر گروه وصول مطالبات.....

(ب) نمودارها

۲۶	نمودار ۳-۱- تابع توزیع تجمعی پاسخ دوتایی.....
۲۶	نمودار ۳-۲- تابع توزیع تجمعی پاسخ دوتایی.....
۲۷	نمودار ۳-۳- تابع توزیع پاسخ دوتایی با متغیر پنهان.....
۶۲	نمودار ۴-۱- درصد وضعیت گروه‌های وصول مطالبات بانک کشاورزی در طی سال‌های ۸۷-۱۳۸۳.....
	نمودار ۴-۲- تغییر در احتمال وقوع چهار گروه وصول مطالبات در اثر تغییر یک واحد از میانگین متغیرهای توضیحی پیوسته.....
۸۴	
	نمودار ۴-۳- تغییر در احتمال وقوع چهار گروه وصول مطالبات در اثر تغییر یک انحراف معیار از میانگین متغیر توضیحی.....
۸۵	
	نمودار ۴-۴- تغییر در احتمال وقوع چهار گروه وصول مطالبات در اثر تغییر از حداقل به حداکثر متغیر

۸۶توضیحی
	نمودار ۴-۵- تغییر در احتمال وقوع چهار گروه وصول مطالبات در اثر تغییر از صفر به یک متغیر
۸۶توضیحی گسسته
	نمودار ۴-۶- نسبت احتمال مدل لاجیت چندگانه اسمی بین گروه‌های وصول مطالبات در اثر تغییر یک واحد متغیرهای توضیحی پیوسته
۸۹
	نمودار ۴-۷- نسبت احتمال مدل لاجیت چندگانه اسمی بین گروه‌های وصول مطالبات در اثر تغییر یک انحراف معیار متغیرهای توضیحی پیوسته
۹۰
	نمودار ۴-۸- نسبت احتمال مدل لاجیت چندگانه اسمی بین گروه‌های وصول مطالبات در اثر تغییر از حداقل به حداکثر متغیر توضیحی پیوسته
۹۱
	نمودار ۴-۹- نسبت احتمال مدل لاجیت چندگانه اسمی بین گروه‌های وصول مطالبات در اثر تغییر از صفر به یک متغیرهای توضیحی گسسته
۹۲

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

دسترسی به منابع مالی یکی از پیش نیازهای اساسی توسعه فعالیت‌های بخش کشاورزی به شمار می‌رود. لذا راه تقویت بنیه مالی بانک به منظور بالا بردن ظرفیت و توانمندی این بخش، کمک به توسعه و رشد سرمایه گذاری است که جزء اهداف اساسی بانک کشاورزی می‌باشد. رشد بخش کشاورزی در سال‌های اخیر از یک سو و مناسب بودن نرخ سود تسهیلات اعطایی از سوی دیگر و گرایش و اعتماد کشاورزان و روستاییان به بانک کشاورزی، تقاضا برای استفاده از تسهیلات اعطایی بانک را افزایش داده است. بانک کشاورزی در بخش کشاورزی و بخش‌های مرتبط با آن فعالیت می‌کند که با ریسک‌های متعددی مواجهند. مشتریان بانک را طیف وسیعی از تولیدکنندگان کوچک و بزرگ، شرکت‌ها و تعاونی‌ها تشکیل می‌دهند که درجه‌ی اعتباری یکسانی ندارند. تسهیلاتی که در قالب عقود اسلامی به مشتریان پرداخت می‌شود، عبارتند از: قرض الحسنه، فروش اقساطی، سلف، اجاره به شرط تملیک، مشارکت مدنی، مزارعه، مضاربه و غیره (کوپاهی و بخشی، ۱۳۸۱).

بانک کشاورزی به منظور تحقق اهداف خود شامل تداوم تولید، رشد و توسعه کمی و کیفی بخش کشاورزی، ایجاد اشتغال، تعدیل درآمد، جبران خسارات ناشی از حوادث غیر مترقبه و غیره منابع مالی مورد نیاز را عمدتاً از طریق وصول مطالبات، جذب سپرده‌های مردمی و استقراض از سیستم بانکی تأمین می‌کند که در شرایط فعلی به لحاظ رقابت حاکم بین بانک‌های دولتی، خصوصی و مؤسسات مالی و اعتباری و صندوق‌های قرض الحسنه، جذب سپرده‌ها نمی‌تواند تأثیر زیادی در این مهم داشته باشد. از طرفی بالا بودن هزینه برداشت از حساب مرکز و استقراض از سیستم بانکی نیز مقرون به صرفه نیست. لذا بهترین، ارزان‌ترین و مطمئن‌ترین منبع تأمین نیازهای مالی، وصول مطالبات خواهد بود که در واقع طلب بانک از مشتریان است (بانک کشاورزی، ۱۳۸۶). اگر مشتری تعهدات خود را به موقع بازپرداخت نکند، این تسهیلات به

صورت مطالبات معوق بانکی درمی‌آید و این امر موجب اختلال در توزیع تسهیلات بانکی و در نتیجه اختلال در اقتصاد کشور می‌شود (عرب مازار و روئین تن، ۱۳۸۵).

نظام بانکی به عنوان موتور محرکه‌ی اقتصاد، نقش مهم و انکار ناپذیری در رسیدن کشور به رشد اقتصادی مطلوب و دستیابی به اهداف بزرگ چشم انداز توسعه در منطقه را دارد. بانک کشاورزی نیز در چهارچوب نظام بانکداری از طریق ایجاد ساز و کار خلق پول، تجهیز پس‌اندازها و تدارک نقدینگی منابع مالی خود را تأمین می‌نماید. در واقع بانک کشاورزی با تأمین منابع مالی خود، به بخش‌های تولیدی، خدمات و بازرگانی تسهیلات پرداخت نموده و یا صنایع کوچک و سنتی در مناطق روستایی ایجاد می‌نماید. بدین وسیله در جهت رشد و اعتلای اقتصاد کشور، بویژه تحقق اهداف و سیاست‌ها و برنامه‌های کشاورزی دولت حرکت می‌کند. بانک کشاورزی با گسترش تشکلهای اقتصادی مرتبط با کشاورزی، نظیر تعاونی‌ها موجبات بهبود عملکرد و افزایش میزان تولید، بالا بردن درآمد و ارتقاء سطح زندگی روستائیان، تولید کنندگان بخش کشاورزی و سایر تولید کنندگان را فراهم می‌آورد (بانک کشاورزی، ۱۳۸۹). در صورت فقدان یا کمبود اعتبارات ناشی از عدم بازپرداخت به موقع تسهیلات اعطایی، زارع به اجبار باید مقداری از درآمد خود را که پس از فصل برداشت حاصل می‌گردد، برای تأمین نیازهای تولید پس‌انداز کند که در این صورت مصرف و سرمایه‌گذاری وی در امور زیربنایی کاهش خواهد یافت. بنابراین اعتبارات کوتاه مدت برای تأمین هزینه‌های جاری زارعین و اعتبارات بلندمدت در تأمین نیازهای سرمایه‌ای کشاورزی نقش اساسی دارند (کواری و راحلی، ۱۳۸۸).

بررسی عملکرد ۸۵ شعبه‌ی بانک کشاورزی در سطح استان در سال ۱۳۸۸، مؤید آن است که بانک کشاورزی شعبه‌ی مراغه، مقام اول در عدم موفقیت وصول مطالبات را به خود اختصاص داده است (بانک کشاورزی، ۱۳۸۹). بر این اساس در مطالعه‌ی حاضر بانک کشاورزی شعبه‌ی

مراغه به عنوان مطالعه‌ی موردی انتخاب می‌گردد. نتایج این تحقیق می‌تواند اطلاعات مناسبی را در اختیار مدیران بانک قرار دهد تا در تدوین سیاست‌های اعتباری بانک مورد استفاده قرار گیرد.

۱-۲- بیان مسئله و ضرورت تحقیق

یکی از مشکلات بانک کشاورزی همانند هر مؤسسه‌ی مالی، رشد هزینه‌ی مطالبات دریافت شده است. مطالبات وصول نشده را می‌توان به سه دسته تقسیم‌بندی نمود:

۱- مطالبات سررسید گذشته: از دو ماه بعد از سررسید مطالبات تا شش ماه بعد از سررسید،

مطالبات در این طبقه دسته‌بندی می‌گردند.

۲- مطالبات معوقه: این گونه مطالبات از شش ماه بعد از سررسید مطالبات تا ۱۸ ماه بعد از

سررسید مطالبات هستند.

۳- مطالبات مشکوک‌الوصول: مطالباتی که بیش از ۱۸ ماه از سررسید آنها سپری شده است.

مطالبات مشکوک‌الوصول، مطالباتی است که احتمال وصول آنها بسیار پایین بوده و برای آنها ذخیره‌ی احتیاطی در نظر می‌گیرند. به عبارتی مطالبات پس از سررسید شدن و تعویق در بازپرداخت، به حالت مشکوک‌الوصول یا نهایتاً سوخت شده در می‌آیند. نسبت مجموع مطالبات معوق، سررسید گذشته و مشکوک‌الوصول به کل مطالبات (مجموع مطالبات معوق، سررسید گذشته، مشکوک‌الوصول و مطالبات سررسیده) شاخصی برای کارایی اعتباری بانک می‌باشد که اصطلاحاً آن را ریسک اعتباری می‌نامند. به این صورت که نسبت پایین آن نشان دهنده‌ی موفقیت بانک در وصول مطالباتش می‌باشد. با وصول مطالبات، نقدینگی بانک تأمین شده و سایر خدمات بانکی نیز رشد می‌یابد (حیدری و عرب‌مازار، ۱۳۸۳).

ریسک اعتباری عبارتست از عدم توانایی متقاضی وام در عمل به بخشی یا تمام تعهدات خود مطابق با مفاد مندرج در قرارداد که در پی آن بعضی از دارایی‌های بانک، به ویژه تسهیلات اعطایی از نظر ارزش، کاهش یافته یا بی ارزش می‌شود. با توجه به این که سرمایه بانک‌ها نسبت به کل ارزش دارایی‌های آن کم است، حتی اگر درصد کمی از وام‌ها قابل وصول نباشند، بانک با خطر ورشکستگی روبرو خواهد شد (قاسمی ارمکی و بحرالعلوم، ۱۳۸۵). در حقیقت بانک کشاورزی با وصول مطالبات خود به دنبال مدیریت ریسک اعتباری خود می‌باشد. مدیریت ریسک اعتباری نیازمند آن است که بر پایه‌ی شناسایی ارتباط بین ویژگی‌های مختلف متقاضیان گذشته و عملکرد آن‌ها در بازپرداخت تسهیلات، به پیش بینی ریسک عدم بازپرداخت متقاضیان کنونی بپردازد. در این راستا، با شناسایی و تعیین عوامل مؤثر بر احتمال قصور بازپرداخت تسهیلات اعطا شده‌ی بانک به متقاضیان می‌توان گام‌های مهمی در راستای مدیریت ریسک اعتبارات بانک کشاورزی برداشت (یوسفی و همکاران، ۱۳۸۹).

تسهیلات اعطایی بانک کشاورزی شامل تسهیلات سرمایه‌ای و سرمایه در گردش می‌باشد. تسهیلات سرمایه‌ای برای انجام امور اساسی، عملیات زیربنایی و خرید کالاهای سرمایه‌ای در جهت انجام فعالیت‌های تولیدی می‌باشد. تسهیلات سرمایه در گردش تسهیلاتی است که به منظور تأمین بخشی از هزینه‌های جاری به‌عنوان سرمایه در گردش واحد برای بهره‌برداری اقتصادی در قالب فعالیت‌های تولیدی پرداخت می‌شود. حداکثر مدت تسهیلات سرمایه در گردش برای طرح‌های تولیدی می‌تواند تا چهار سال و برای سایر موارد یک سال باشد. سرمایه‌گذاری‌های بیش از یکصد میلیون ریال که بانک در آن مشارکت می‌نماید (تسهیلات پرداخت می‌کند) طرح تلقی می‌گردد (بانک کشاورزی، ۱۳۸۸).

وصول مطالبات یکی از مهمترین ابزارهای تأمین مالی طرح‌های کشاورزی و همچنین سایر تسهیلات بانک است. در اهمیت وصول مطالبات، همواره گفته شده که کم هزینه‌ترین منابع

مالی در بانک است. چراکه، در تجهیز منابع از طریق سپرده پذیری صرف نظر از سودی که باید به سپرده گذار پرداخت کرد، برای پایداری سپرده‌ها و رقابت با سایر بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری باید با دادن امتیازهای گوناگون به مشتریان، آنان را نگه داشت. به همین دلیل، اهمیت وصول مطالبات در مقایسه با جذب سپرده‌های مردم بیشتر نمایان می‌شود. اگرچه عوامل پیش بینی نشده‌ای چون سیل، خشکسالی و رکود اقتصادی و عوامل مدیریتی در برخی از طرح‌ها در سال‌های اخیر، برنامه‌های پیش بینی شده بانک را در وصول مطالبات با مشکل روبرو ساخته و باعث افزایش مطالبات معوق گردیده است، اما با برنامه ریزی و مدیریت بحران توسط یکایک کارشناسان در بخش‌های اعتبارات و وصول می‌توان با تعیین تکلیف پرونده‌های ریسکی شاهد چرخه مجدد نقدینگی در بانک شد (یوسفی و همکاران، ۱۳۸۹).

اهمیت وصول مطالبات را می‌توان به دلایل زیر برشمرد (بانک کشاورزی، ۱۳۸۹):

۱- **کم هزینه بودن:** وصول مطالبات در مقایسه با سایر منابع بانکی مانند سپرده‌های مدت‌دار و حتی حساب‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه کم هزینه‌تر است.

۲- **چرخه پرداخت تسهیلات:** وصول مطالبات سهم بسیار مهمی در ادامه چرخه‌ی پرداخت تسهیلات به مشتریان دارد به عبارت دیگر، وصول مطالبات در پول آفرینی و چرخه‌ی نقدینگی مؤثر است.

۳- **تأمین منابع بانک:** با نگاهی گذرا به منابع بانکی می‌توان متوجه شد بیش از ۹۰ درصد منابع مورد نیاز بانک از طریق وصول مطالبات فراهم می‌شود.

۴- **اهمیت وصول در بهبود عملکرد مدیریت:** یکی از معیارهای بسیار مهم در بهبود عملکرد مدیریت‌ها، وصول مطالبات است. به گونه‌ای که یک سوم عملکرد مدیریت به تنهایی از آن وصول مطالبات است.

۵- اهمیت وصول مطالبات در درجه بندی شعبه: جدای از تأثیری که وصول مطالبات در بهبود عملکرد مطالبات دارد درجه بندی شعب نیز به طور مستقیم متأثر از وصول مطالبات است. زیرا، درجه‌ی شعب در میزان حقوق و مزایای کارکنان شعبه مؤثر است و همچنین تکمیل نمودار سازمانی شعبه به صورت مستقیم از وصول مطالبات تأثیر می‌پذیرد.

۶- اهمیت وصول در جایگاه بانک: صرف نظر از تأثیری که وصول مطالبات در بهبود عملکرد مدیریت و درجه بندی شعب دارد، وصول مطالبات نشان‌دهنده‌ی جایگاه بانک در جامعه و شبکه‌ی بانکی است. حتی می‌توان فراتر رفت و تأثیر مزبور را به کارکنان بانک در نزد مردم تعمیم داد.

۷- تأثیر وصول مطالبات در استقراض: وصول مطالبات سهم مهمی در کاهش استقراض بانک کشاورزی از شبکه‌ی بانکی دارد، زیرا با تأمین منابع بانک، خود اتکایی بانک به منابع خود افزایش می‌یابد و به همین میزان از نیاز بانک به شبکه‌ی بانکی برای استقراض خواهد کاست. از سوی دیگر پیامد مهم دیگر این مقوله، افزایش سودآوری بانک است.

۸- مقایسه وصول مطالبات و تجهیز منابع: مطالبات بانک، پول بانک است نزد بدهکاران ولی تجهیز منابع پول مردم است در دست بانک. بنابراین در گرفتن طلب بانک از بدهکاران باید حساسیت بیشتری داشت و نیرو و توان بیشتری را هزینه کرد.

مسئله بازپرداخت از هر دو جنبه‌ی تقاضا و عرضه رشد می‌کند. مسئله عرضه شامل تغییر در ساختار بانک، تغییر در سیاست وام‌دهی، شکست در ارزیابی درست پروژه (تشخیص زمینه فروش، توانایی فنی، قابلیت عرضه در بازار، جنبه‌ی اقتصادی و مالی پروژه) و فقدان جوابگویی کارمندان بانک است. بنابراین جنبه‌ی عرضه بیشتر روی اجرای نتایج و مقررات بانک و موقعیت بانک تکیه دارد. جنبه‌ی تقاضا به سن، جنسیت وام‌گیرنده، سطح سواد، اندازه خانوار، مدیریت،

نوع بهره‌برداری از وام، دسترسی به سایر منابع درآمدی، تجربه‌ی اعتباری در بانک مربوط می‌شود (گیبوی^۱، ۲۰۰۲).

در تحقیق حاضر بیشتر بر روی جنبه‌ی عرضه بازپرداخت تمرکز می‌گردد. بعبارتی در این تحقیق سعی می‌شود تا بررسی گردد که بانک باید روی چه عواملی دقت و حساسیت بیشتری داشته باشد تا وصول مطالباتش را افزایش دهد. ایجاد تعادل میان عرضه و تقاضا در منابع و تسهیلات بانکی و مدیریت ریسک و کاهش مطالبات معوق از جمله مسائلی است که ضرورت بهبود وصول مطالبات را در سیستم بانکی نمایان می‌سازد.

جدول (۱) عملکرد بانک کشاورزی شعبه‌ی مراغه را در وصول مطالبات طی سال‌های ۸۷-۱۳۸۳ نشان می‌دهد. در این جدول اطلاعات مربوط به تعداد وام‌های اعطا شده، مبالغ این وام‌ها و میزان وصولی‌هایی که هر سال - از کل وام‌های داده شده در سال‌های قبل - دریافت شده، گزارش شده است. مطابق این جدول، مانده تسهیلات به چهار صورت: سررسیده، سررسید گذشته، معوقه و مشکوک الوصول می‌باشد. همین‌طور ریسک اعتباری، به عنوان شاخصی برای عملکرد بانک در وصول مطالباتش نیز در این جدول منعکس شده است. مطابق جدول (۱) بانک کشاورزی شعبه‌ی مراغه در طی سال‌های ۸۷-۱۳۸۳ جمعاً ۳۸۶۹۲۹ میلیون ریال تسهیلات اعطا نموده است که از این مقدار ۶۸/۵ درصد یعنی ۲۶۵۰۴۶ میلیون ریال وصول شده و ۳۱/۵ درصد معادل ۱۲۱۸۸۳ میلیون ریال وصول نشده است. بالاترین میزان وصولی طبق این جدول مربوط به سال ۸۳ بوده و کمترین میزان وصول در سال ۸۷ می‌باشد.

بر اساس جدول (۱)، ریسک اعتباری این بانک در طی سال‌های ۸۷-۱۳۸۳ دارای یک روند افزایشی بوده است به طوری که میزان ریسک اعتباری از ۱۱/۰۸ درصد در سال ۱۳۸۳ به ۵۴/۲۰ درصد در سال ۱۳۸۷ رسیده است و این مسئله لزوم توجه به بهبود مدیریت ریسک

اعتباری این شعبه را نمایان می‌کند. درصد وصولی بانک کشاورزی شعبه مراغه در سال ۱۳۸۳ در حدود ۷۹ درصد بوده و در طی این ۵ سال کاهش محسوسی داشته و از این رقم به ۵۵ درصد در سال ۱۳۸۷ رسیده است. این در حالی است که درصد وصولی استان در سال ۱۳۸۷ برابر با ۸۶/۵ درصد بوده است. شاخص‌های ذکر شده، جایگاه مانده تسهیلات و وضعیت عملکرد بانک کشاورزی شعبه مراغه را در طی این سال‌ها به خوبی نشان می‌دهد. در این راستا، در این پژوهش سعی می‌شود تا عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد وصول مطالبات شهرستان مراغه، در چهار گروه وصول به موقع، سررسید گذشته، معوقه و مشکوک‌الوصول مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد، تا عوامل اثر گذار بر هر گروه مورد شناسایی واقع شوند.

جدول ۱-۱- عملکرد بانک کشاورزی شعبه مراغه در وصول مطالبات (میلیون ریال)

سال	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷
تعداد وام	۲۵۰۰	۴۲۰۰	۳۶۸۰	۵۵۰۰	۳۷۶۰
مبلغ وام	۴۳۴۴۴	۵۹۸۳۹	۹۱۹۹۵	۱۰۹۸۶۴	۸۱۷۸۷
آنچه باید وصول گردد*	۵۵۵۴۰	۶۳۸۸۳	۸۵۶۶۲	۱۰۷۰۲۵	۹۰۹۵۹
وصول شده	۴۳۷۹۸	۴۸۶۶۷	۵۳۰۶۰	۷۵۲۴۰	۴۹۵۳۵
سر رسیده	۹۴۲۱۵	۱۳۷۲۱۰	۱۶۴۳۵۱	۱۶۱۷۱۶	۲۱۷۸۹۲
مطالبات سررسید گذشته	۱۷۶۱	۲۲۹۷	۸۸۳۷	۵۵۶۶	۲۱۲۴
مطالبات معوقه	۳۸۷۵	۴۰۷۲	۱۰۲۹۴	۹۶۸۱	۱۰۲۰۳
مطالبات مشکوک‌الوصول	۶۱۰۶	۸۸۴۷	۱۳۴۷۱	۱۶۵۳۷	۲۹۰۹۷
ریسک اعتباری (درصد)	۱۱/۰۸	۹/۹۸	۱۸/۸۶	۱۷/۳۴	۲۰/۵۴
درصد وصولی شعبه مراغه**	۷۹	۷۶	۶۲	۷۰	۵۵
درصد وصولی استان	۸۵	۸۳/۶	۷۵/۵	۸۳/۶	۸۶/۵
درصد رشد وصولی‌های مراغه	-	-۳/۸	-۱۸/۴	۱۲/۹	-۲۱/۴

*. آنچه باید وصول گردد شامل مبالغ وصول شده و مطالبات سررسید گذشته، معوقه و مشکوک‌الوصول می‌باشد.

** این شاخص به صورت نسبت مقدار وصول شده به آنچه بایستی وصول می‌شد محاسبه شده است.

مأخذ: بانک کشاورزی، ۱۳۸۹